

## Spis treści

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |    |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Od tłumacza i redaktora</b> .....                                                                                                                                                                                                                                                                        | 9  |
| <b>Wstęp</b> .....                                                                                                                                                                                                                                                                                          | 13 |
| <b>I. Wprowadzenie: definicja języka</b> .....                                                                                                                                                                                                                                                              | 15 |
| Język jako funkcja kulturowa, a nie dziedziczona biologicznie. Nieskuteczność wykrzyknikowej i imitacyjnej teorii pochodzenia mowy. Definicja języka. Psychologiczne podstawy mowy. Pojęcia i język. Czy możliwa jest myśl bez języka? Skróty i przesunięcia procesu mówienia. Uniwersalna natura języka.   |    |
| <b>II. Elementy mowy</b> .....                                                                                                                                                                                                                                                                              | 34 |
| Dźwięki nie do końca elementami mowy. Wyrazy i znaczące składniki wyrazów (elementy rdzenne i gramatyczne). Typy wyrazów. Wyraz jako jednostka formalna, a nie funkcjonalna. Wyraz jako byt psychologicznie rzeczywisty. Zdanie. Poznawcze, wolicjonalne i emocjonalne aspekty mowy. Tony emocjonalne słów. |    |
| <b>III. Dźwięki języka</b> .....                                                                                                                                                                                                                                                                            | 51 |
| Mnogość możliwych dźwięków. Organy mowy i ich rola w wytwarzaniu dźwięków mowy: płuca, struny głosowe, nos, jamą ustna i jej części. Artykulacja samogłosek. Miejsce i sposób artykulacji spółgłosek. Fonologia języka. „Wartość” głosek. Wzorce fonetyczne.                                                |    |
| <b>IV. Forma w języku: procesy gramatyczne</b> .....                                                                                                                                                                                                                                                        | 65 |
| Procesy formalne a funkcje gramatyczne. Skrzyżowanie dwóch koncepcji. Sześć głównych typów procesów gramatycznych.                                                                                                                                                                                          |    |

Szyk wyrazów jako metoda. Tworzenie złożeń z elementów rdzennych. Afiksacja: prefiksy i sufiksy; interfiksy. Oboczność samogłoskowa; oboczność spółgłoskowa. Reduplikacja. Funkcjonalne różnice akcentu i tonu.

## **V. Forma w języku: pojęcia gramatyczne** ..... 91

Analiza typowego zdania w języku angielskim. Typy pojęć ilustrowanych przez analizowane zdanie. Brak konsekwencji w wyrażaniu analogicznych pojęć. Jak to samo zdanie może być wyrażone w innych językach za pomocą pojęć dobieranych i grupowanych w inny sposób. Pojęcia konieczne i niekonieczne. Mieszanie pojęć czysto relacyjnych z bardziej konkretnymi pojęciami drugorzędnymi. Forma dla formy. Podział pojęć językowych: podstawowe bądź konkretne, derywacyjne, konkretne relacyjne, czysto relacyjne. Tendencja do płynnego przechodzenia z jednego typu do drugiego. Kategorie wyrażane w rozmaitych systemach gramatycznych. Szyk wyrazów i akcent jako zasady tworzące powiązania w zdaniu. Związek zgody. Części mowy: brak możliwości definitywnego podziału; rzeczownik i czasownik.

## **VI. Typy struktur językowych** ..... 130

Możliwości klasyfikacji języków. Trudności klasyfikacyjne. Podważenie zasadności podziału na języki formalne i pozbawione formy. Niepraktyczność podziału według procesów formalnych. Podział oparty na stopniu zsyntetyzowania. Fleksyjność i aglutynacyjność. Fuzja i symbolizm – wykorzystanie w języku. Aglutynacja. Fleksyjność jako termin mylący. Propozycja trójpodziału według następujących kryteriów: typy wyrażanych pojęć; główna technika formotwórcza; stopień zsyntetyzowania. Cztery podstawowe typy pojęć. Zestawienie przykładów w tabeli. Historyczny test zasadności zaproponowanej klasyfikacji pojęciowej.

## **VII. Język jako twór historyczny: zmiana językowa** ..... 157

Zmienność języka. Różnice indywidualne i dialektalne. Zmiana zachodząca w czasie: prąd zmiany językowej. Jak powstają dialekty. Rodziny językowe. Kierunek zmiany językowej. Tendencje w przykładowym zdaniu angielskim. Wątpliwości użytkownika jako wskazówki kierunku zmiany. Tendencje wyrównujące w języku angielskim. Zanik deklinacji. Dążenie do ustalonej pozycji w zdaniu. Dążenie do nieodmienności wyrazów.

**VIII. Język jako twór historyczny: prawa fonetyczne . . . . 182**

Podobieństwa zmian językowych w spokrewnionych językach. Ilustracja praw fonetycznych na przykładzie pewnych angielskich i niemieckich głosek. Regularność praw fonetycznych. Przesunięcia głosek bez naruszania wzorca fonetycznego. Trudności w wyjaśnianiu natury zmian fonetycznych. Przekształcenia angielskich i niemieckich samogłosek. Wpływ morfologii na zmianę fonetyczną. Wyrównywanie analogiczne jako sposób na nieregularności spowodowane działaniem praw fonetycznych. Nowe cechy morfologiczne wypływające ze zmiany fonetycznej.

**IX. Jak języki oddziałują na siebie . . . . . 204**

Wpływ językowy spowodowany kontaktem kulturowym. Zapożyczanie. Odporność na zapożyczanie. Fonetyczne zmiany w zapożyczeniach. Wzajemne wpływy fonetyczne sąsiednich języków. Zapożyczenia morfologiczne. Podobieństwa morfologiczne jako dowody pokrewieństwa.

**X. Język, rasa, kultura . . . . . 219**

Naiwne przekonanie o pokrywaniu się podziałów językowych z podziałami rasowymi i kulturowymi. Rasa i język nie muszą się pokrywać. Granice kulturowe i językowe nie są identyczne. Zbieżność podziałów językowych z podziałami rasowymi i kulturowymi jako następstwo czynników historycznych, a nie psychologicznych. Język w żaden „głęboki” sposób nie odzwierciedla kultury.

**XI. Język a literatura . . . . . 232**

Język jako materiał bądź medium literatury. Literatura może działać na uogólnionej płaszczyźnie językowej lub być nierozzerwalnie związana z konkretnym językiem. Język jako kolektywna sztuka. Naturalne zalety i ograniczenia estetyczne różnych języków. Styl jako pochodna zasadniczych cech języka. Zależność prozodii od systemu fonetycznego języka.